

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
САЙД**

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Нэгдсэн Үндэстний гудамж 5/2, Засгийн газрын II байр,
Утас: 26 28 30, 26 61 71, Факс: (976-11) 32 09 43,
E-mail: contact@mne.gov.mn, http://www.mne.mn

2018. 11. 13 № 01/8018
танай _____-ийн № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН Л.МӨНХБААТАР ТАНАА

Таны ирүүлсэн 2018 оны 10 дугаар сарын 02-ны
өдрийн "Асуулга тавих тухай" 42 тоот албан бичигтэй
танилцаад тайлан, дүгнэлт, цаашид хийж хэрэгжүүлэх
арга хэмжээний санал зэргийг боловсруулан
хавсралтаар хүргүүллээ.

Хавсралт ²⁴.....хуудастай

Хувийг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт

Н.ЦЭРЭНБАТ

102125

АСУУЛГА

1. Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газарт ямар нөхцөл, шаардлага, журмын дагуу, хэрхэн газар ашиглах эрх олгож байгаа талаар:

Хариулт:

“Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль” 1994 онд батлагдан гарсан бөгөөд 33 дугаар зүйлийн 33.1-т “Дархан цаазат газрын болон байгалийн цогцолборт газрын хязгаарлалтын бүс, байгалийн нөөц газар, дурсгалт газраас Монгол Улсын иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад тодорхой зориулалт, хугацаа, болзолтойгоор байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй арга, хэлбэрээр гэрээний үндсэн дээр ашиглуулж болно”, мөн хуулийн 36 дугаар зүйлийн 36.1-т “Төрийн захиргааны төв байгууллага нь дархан цаазат газрын болон байгалийн цогцолборт газрын хязгаарлалтын бүс, байгалийн нөөц газар, дурсгалт газраас иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад газар ашиглуулах тухай шийдвэрийг хамгаалалтын захиргаа болон сум, дүүргийн Засаг даргын саналыг үндэслэн гаргана” гэж тус тус заасан. Энэ хүрээнд Байгаль орчны сайдын /хуучнаар/ 2001 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн 218 дугаар тушаалаар “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах зөвшөөрөл олгох түр журам” батлагдсан гарсан.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийг батлан гаргаснаас хойш тус хуульд нийт 13 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон боловч тэдгээр нь бусад хууль батлагдахад дагалдаж гарах өөрчлөлтийн хүрээнд хийгдсэн, уг хуульд зарчмын шинжтэй өөрчлөлт хийгдэлгүйгээр 24 жил болжээ. Мөн 1997 онд Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн орчны бүсийн тухай хууль батлагдсан боловч, төсөв санхүү, удирдлага, тогтолцооны хувьд учир дутагдалтай, тусгай хамгаалалттай газар нутгаас салгасан зэргээс хэрэгжилт хангалтгүй байна.

Энэ хугацаанд манай улс байгаль орчны чиглэлийн олон улсын хэд хэдэн конвенцид нэгдэн орж, Улсын Их Хурлаас байгаль орчны багц хуулиудыг 2012 онд шинэчлэн баталсан. Энэ шинэчлэлийн хүрээнд тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийг дэлхийн жишиг, зах зээлийн түгээмэл зарчимд тохируулан зохион байгуулах, түүний хэрэгжилтийг хангах, тогтвортой санхүүжилтийн шинэлэг арга,

механизмуудыг нэвтрүүлэх, удирдлага, зохион байгуулалт, боловсон хүчний чадавхыг шинэ түвшинд гаргах, аялал жуулчлалыг тогтвортой хөгжүүлэх, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн экосистемийн үйлчилгээний эдийн засгийн өгөөжийг дээшлүүлэх, байгалийн нөөцийг тогтвортой ашиглах, нөхөн сэргээх, байгаль хамгаалах үйл ажиллагаанд орон нутгийн засаг захиргаа, иргэдийн нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж, мэргэжлийн болон төрийн бус байгууллагын хамтын оролцоог хангах зэрэг зарчмын дорвитой шинэчлэл хийгдээгүй.

Иймд Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.2.1-т “Байгалийн унаган төрхөө хадгалсан газар, цэнгэг усны нөөц, томоохон гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн 50-иас доошгүй хувийг улсын тусгай хамгаалалтад авна”, 4.2.2-т “Тусгай хамгаалалттай газар нутаг түүний орчны бүсийн менежментийн эрх зүйн зохицуулалтыг шинэчилж байгальд ээлтэй аялал жуулчлал, ногоон хөгжлийн түшиц газар болгон хөгжүүлнэ” хэмээн тус тус тодорхойлж, Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны 11 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 29-д “Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”, “Ногоон хөгжлийн бодлого”, “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” зэрэг төрийн бодлогын баримт бичигт “Байгалийн унаган төрхөө хадгалсан газар усны нөөц, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн 50-аас доошгүй хувийг улсын тусгай хамгаалалтад авч, улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг 2020 онд нийт нутаг дэвсгэрийн 25 хувьд хүргэнэ” гэсэн зорилтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулахаар заасны дагуу Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсгийг үндэслэн урьдчилан тандан судалж, хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулаад байна.

Мөн Байгаль орчны сайдын /хуучнаар/ 2001 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн 218 дугаар тушаалаар батлагдсан “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах зөвшөөрөл олгох түр журам”-ыг шинэчлэн төсөл сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр нээлттэй явуулах зарчмыг баримтлан журмын төслийг шинэчлэн боловсруулсан.

Түүнчлэн “Газар ашиглах эрхийн гурвалсан гэрээ”-ний загварыг шинэчлэн боловсруулж, шинээр 15 өргөдлийн маягтыг гарган Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны 10 дугаар сарын 03-ны өдрийн А/378 дугаар

тушаалаар батлуулан нийт Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаад, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт хүргүүлэн үйл ажиллагаандаа мөрдлөгө болгон ажиллахыг чиглэл болгосон. Үүнтэй уялдуулан Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2017 оны 05 дугаар сарын 17-ны өдрийн А/130 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтаар “Газар ашиглах эрхтэй холбоотой өргөдлийн дотоод танилцах хуудас”-ыг батлуулан Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаадад 2017 оны 05 дугаар сарын 17-ны өдрийн 10/2953 тоот албан бичгийг хүргүүлж үйл ажиллагаандаа мөрдлөгө болгон ажиллах чиглэлийг өгсөн байдаг.

Дотоод танилцах хуудас батлагдан гарсанаас хойш өнөөдрийг хүртэл тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаад үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэн ажиллаж байгаа ч тухайн хуудсыг хууль тогтоомж, журам, стандартын хүрээнд дэлгэрэнгүй бөглөхгүй, анх батлагдан гарсан загварыг өөрчлөх, ёс төдий бичилт хийх зэрэг нийтлэг зөрчил байсан.

Тухайлбал газар ашиглалт ихтэй зарим хамгаалалтын захиргааны дарга, мэргэжилтнүүд дотоод танилцах хуудсыг дутуу бөглөх, асуудал хариуцсан хүний өмнөөс бичилт хийн гарын үсэг зурах, иргэн, хуулийн этгээдийн газар ашиглах хүсэлттэй холбоотой хэдэн хуудас материал хүлээн авсан бүртгэл, нутгийн иргэдийн саналыг авсан эсэх, аялал жуулчлалын стандартад тухайн төсөл нийцэж байгаа эсэх, кадастрын мэдээллийн санд орц гарц, зам хаах эрсдэлтэй, өндөр хүчдлийн шугам, дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ бүхий газар, гол, ус, ойн сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийн дэглэм зөрчиж буй эсэх зэрэг хууль тогтоомж, стандартыг үндэслэн дэлгэрэнгүй бичилт хийхгүй, ирүүлж буй газар ашиглуулах тухай санал нь “ДАВХЦАЛГҮЙ” гэсэн байдлаар ирж байгаа нь хууль тогтоомжийг зөрчих, газрын зөрчил, маргааныг гаргах нөхцлийг бүрдүүлж байсан. Үүнд анхааран “Газар ашиглах эрхтэй холбоотой өргөдлийн дотоод танилцах хуудас”-ын загварт өөрчлөлт оруулан нэрийг “Газар ашиглах эрхтэй холбоотой өргөдлийн дотоод хяналтын хуудас” гэж өөрчлөн хамгаалалтын захиргаадыг нэгдсэн удирдлагаар хангах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг бүрэн хангуулах, газрын зөрчил, маргаанаас урьдчилан сэргийлэх шаардлагын үүднээс хяналтын хуудсыг хууль тогтоомжийн хүрээнд хэрхэн бичилт хийх тухай аргачилсан зааврын төслийг боловсруулан баталсан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2008 оны 78 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Бүртгэл мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог бий болгох Үндэсний хөтөлбөр”, Монгол

Улсын Их Хурлын 2016 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Засгийн Газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний /2.81.13/-д аймаг, нийслэлийн газрын кадастрын мэдээллийн санг солбицол, өндөр, тусгагийн нэгдсэн тогтолцоонд шилжүүлж, засварлан, Улсын кадастрын нэгдсэн системд холбож, үйлчилгээнд нэвтрүүлэх ажлын хүрээнд кадастрын мэдээллийн сангийн Лэнд менежер програм хангамжийг нэвтрүүлэх, Улсын кадастрын мэдээллийн сангийн нэгдсэн систем байгуулах ажлыг тус тус зохион байгуулахаар Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газартай хамтран ажиллаж байна. Энэ хүрээнд мэдээллийн сангийн стандартыг тусгай хамгаалалттай газар нутгийн онцлогт тохируулан боловсруулснаас гадна тусгай хамгаалалттай газар нутаг дээрх аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах эрх авсан иргэн, хуулийн этгээдийн мэдээллийг засварлах ажлууд хийгдэж байна. Энэ программ хангамжийг нэвтрүүлснээр Монгол Улсын хэмжээнд нэгдсэн нэг стандартад суурилсан мэдээллийн сан үүсэж, салбар дундын уялдааг хангасан орон зайн мэдээллийн дэд бүтцийн систем байгуулагдах ач холбогдолтой.

Дүгнэн хэлэхэд хууль, газар ашиглах журам, гэрээ, өргөдлийн маягтууд, мэдээллийн сангийн стандарт, мэдээллийн санг ажиллуулах журам, аргачилсан заавар, стандарт зэрэг Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн холбогдох хууль эрх зүйн баримт бичиг бүгд шинэчлэгдэн Лэнд менежер программ хангамжид орж системчлэгдэн иргэн, хуулийн этгээд өргөдөл өгөхөөс эцэсийн шийдвэр гарах хүртэлх бүхий л процесс, үйл ажиллагаа нээлттэй, түргэн шуурхай, хүртээмжтэй болох бөгөөд аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглуулахдаа төсөл сонгон шалгаруулах, нутгийн иргэдийн саналыг тусгах замаар олон нийтэд нээлттэй, ил тод байх зарчмыг баримтлан ажиллаж байна.

2. Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газарт хамаарах Алаг-Эрдэнэ сүм, Хатгал тосгон, Ханх сумын нутаг дэвсгэрт тус яамнаас олгосон одоо хүчин төгөлдөр байгаа газар ашиглуулах эрх, хилийн зааг, газар ашиглуулах эрх дуусах хугацаатай холбоотой судалгаа:

Хариулт:

Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газар нь 1992 оны Улсын бага хурлын 11 дүгээр тогтоолоор Улсын тусгай хамгаалалтад орж, 1995 оны Улсын Их хурлын 26 дугаар тогтоолоор Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд нийцүүлэн байгалийн цогцолборт газрын ангилалд хамруулсан. Тэр үед 837874 га талбайтай байсан бөгөөд 2011 оны Улсын Их хурлын 18 дугаар тогтоолоор 326900 га

талбайгаар газар нутгийг өргөтгөхдөө Ханх сумын 5960 га газрыг, Хатгал тосгоны 1470 га газрыг тусгай хамгаалалттай газрын хил заагаас гарган нийт 1175602 га газар нутгийг хамарч байна.

Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газарт Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамнаас аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах эрх олгосон газрын судалгааг хүснэгт 1-ээр хүргүүлэв.

3. Газар ашиглах эрхтэй холбоотойгоор болон тусгай хамгаалалттай газар нутагт ажиллаж, амьдрахтай холбоотой асуудлаар орон нутгийн иргэдээс ирүүлсэн санал, гомдол, өргөдөл, хүсэлтүүд, тэдгээрийг хэрхэн шийдвэрлэсэн талаар:

Хариулт:

Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газрын орчны бүсийн 5 сум, 1 тосгоноос өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслан, гэр буудлын зориулалтаар хууль зөрчин олгосон газруудад нутгийн иргэд болон бусад орон нутгийн иргэд аялал жуулчлал эрхэлж байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд яамнаас хяналт шалгалт хийсний үр дүнд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яаманд хандан байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээ хийлгэх, зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл, хүсэлтийг ирүүлж байна.

Хууль, журмын шинэчлэл, мэдээллийн сангийн үйл ажиллагааг нэвтрүүлэхтэй холбогдуулан газрын асуудлыг шийдвэрлэхийг түр хугацаагаар хойшлуулсан бөгөөд тус яамнаас хийсэн шалгалтын тайланг хэлэлцүүлэхтэй холбогдуулан газар ашиглах шийдвэрийг түр хугацаанд гаргахгүй байгааг дурдах нь зүйтэй.

4. Байгалийн цогцолборт газарт газар ашиглах эрх олгохдоо нутгийн ард иргэдийн саналыг авах, эрх ашиг нь хөндөгдөж болзошгүй иргэдтэй санал солилцох, сонсгол хийх зэргээр Захиргааны ерөнхий хуульд заасан зарчмыг баримтлан шийдвэрээ гаргах талаар авч байгаа арга хэмжээний тухай:

Хариулт:

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.1-т "Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага Газрын тухай хуулийн 44 дүгээр зүйлийн 8 дахь хэсэгт заасан журмыг баримтлан газар ашиглах тухай хүсэлтээ хамгаалалтын захиргаа буюу хамгаалалтын захиргаа байгуулаагүй тусгай хамгаалалттай газар нутагт сум, дүүргийн Засаг даргад гаргана", 35.2-т "Хамгаалалтын захиргаа буюу Засаг дарга нь газар ашиглуулах тухай иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүсэлт

болон түүний талаарх саналаа төрийн захиргааны төв байгууллагад уламжилна” гэж тус тус заасан.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаа, тухайн сум, орон нутгийн Засаг дарга нар газар ашиглуулах тухай санал ирүүлэхдээ бусдын ашиглалт, эзэмшил, өмчлөлд байгаа газартай давхцаж буй эсэхийг тодруулах, Ойн тухай, Усны тухай хуульд заасан хамгаалалтын бүсийн дэглэм, холбогдох бусад хууль тогтоомжийн хүрээнд болон MNS 5924:2015 “Нүхэн жорлон, угаадасны нүх, техникийн шаардлага”, MNS 6426:2013 “Тусгай хамгаалалттай газар нутаг дахь эко аялал жуулчлалын зориулалттай байр сууц. Үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага” зэрэг стандартыг харгалзан үзэх ёстой бөгөөд хамгаалалтын захиргаа, сум, дүүргийн Засаг даргын саналыг үндэслэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас шийдвэр гаргадаг.

Цаашид Аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглуулахдаа тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөөц даацыг тогтоох, газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулан талуудын оролцоотой менежментийн төлөвлөгөөг хамтран гаргаж хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл аялал жуулчлал хийх нэрийн дор хашааны газар олгож, тэдгээрт хэдэн гэр, байшин барьж эко гэр, буудал, жуулчны бааз байгуулан үйл ажиллагаа явуулах нь тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтад авсан зорилгыг алдагдуулах, замбараагүй хашаа, байшин баригдах нөхцлийг бүрдүүлж байгаа тул үүнийг өөрчлөн тухайн бүс нутагт ямар аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх талаар хэрэгцээт болон тохиромжтой байдлын үнэлгээ хийж ард, иргэд, дотоод гадаадын жуулчдад зориулсан нийтийн аялал жуулчлалын концепцийг төсөл сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр нээлттэй явуулах зарчмыг баримтлана.

5. Байгалийн цогцолборт газарт газар ашиглах эрх авсан аж ахуйн нэгж, иргэд холбогдох хууль тогтоомж, гэрээнд заасны дагуу үйл ажиллагаа явуулж буй эсэх болон түүнд тавьж байгаа хяналтын талаар:

Хариулт:

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд асан Д.Оюунхорол 2017 оны 01 дүгээр сарын 27-29-ний өдрүүдэд Хөвсгөл аймагт ажиллаж Хатгал тосгоны иргэдтэй уулзаж орон нутгийн хөгжил, байгаль хамгаалал, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх талаар төрөөс баримталж буй бодлого үйл ажиллагааг танилцуулж ард иргэдийн санал хүсэлтийг сонссон.

Иргэд, олон нийтийн зүгээс Хөвсгөл нуурын хамгаалалт, хог хаягдал, аялал жуулчлалын үйл ажиллагааны стандартыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийг тогтоож дэглэмийг мөрдүүлэх зэрэг газар ашиглалттай холбоотой олон асуудлыг хөндөж байсны дагуу Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Тусгай хамгаалалттай нутгийн удирдлагын газарт Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт аялал жуулчлалын зориулалтаар үйл ажиллагаа явуулах эрх авсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт хийж эко стандартыг мөрдүүлэх, холбогдох чиглэлүүдээр санал боловсруулж танилцуулах үүргийг өгсөн. Энэ хүрээнд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2017 оны 03 дугаар сарын 15-ны өдрийн А/64 дугаар тушаалаар Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах зөвшөөрөл авсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын газар ашиглалтын байдалд Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай, Газрын тухай, Газрын төлбөрийн тухай, Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай, Усны тухай, Ойн тухай, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан дүрэм, журам, стандартын хэрэгжилтэд хяналт шалгалт хийж, нэгдсэн дүгнэлт гаргах, цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулсан бөгөөд уг ажилд дэмжлэг үзүүлэн Хөвсгөл аймгийн Засаг даргын 2017 оны 03 дугаар сарын 21-ний өдрийн А/144 дугаар захирамжаар аймгийн дэд ажлын хэсгийг байгуулан 2017 оны 03 дугаар сарын 20-28-ны өдрүүдийн хооронд тус аймгийн Мөрөн хот, Алаг-Эрдэнэ, Ханх сум, Хатгал тосгонд хамтран ажиллан холбогдох дүгнэлтийг гаргасан байна.

Хөвсгөл аймгийн аялал жуулчлалын хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлох, аялал жуулчлалын тогтвортой хөгжлийг хангах чиглэлээр “Тогтвортой аялал жуулчлал” форум-2017 арга хэмжээ 2017 оны 04 дүгээр сарын 15-16-ны өдрийн хооронд Мөрөн хот, Хатгал тосгонд зохион байгуулагдсан бөгөөд уг хуралд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны төлөөллийг оролцуулан ажлын хэсгийн гаргасан дүгнэлттэй холбогдуулан илтгэл тавьсан.

2017 онд хийсэн шалгалтаар дараах зөрчлүүд илэрсэн: Үүнд:

1. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамнаас Хөвсгөлийн байгалийн цогцолборт газарт аялал жуулчлалын зориулалтаар 118 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад газар ашиглах эрх олгосноос 38 жуулчны бааз улирлын чанартай тус цогцолборт газарт үйл ажиллагаа явуулж байснаас давхардсан тоогоор байгаль

орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээ хийлгэсэн 42, нарийвчилсан үнэлгээ хийлгэсэн 54, нарийвчилсан үнэлгээний шаардлага хангахгүй дахин нэмэлт тодотгол хийлгэх шаардлагатай 31, байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөг хийлгэсэн 45 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага;

2. Газрын төлбөрийн тухай хуулийн дагуу 118 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын 561.74 га газрын төлбөрт 2016 онд 44.939.200 сая төгрөг улсын төсөвт оруулахаас 42 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын 150.64 га газрын 16.431.400 төгрөг төсөвт төвлөрүүлсэн;

3. Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хуулийг зөрчин газар ашиглах эрхийн гэрчилгээ болон мэдээллийн санд байх солбицлын цэгийг хэтрүүлэн талбайн хэмжээг нэмэгдүүлсэн, байрлал өөрчлөн үйл ажиллагаа явуулсан;

4. Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын хил дотор орчны бүсийн сумдын Засаг дарга нарын захирамжаар өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслан, гэр буудлын зориулалтаар 677 нэгж талбарт газар олгож, 2016 оны байдлаар Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газар, Хатгал тосгонд 67 гэр буудлын 153 байшин, 359 гэр ажиллаж үйл ажиллагаа явуулсан байна. Асуудлыг судлан үзэхэд нутгийн иргэд өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслангийн зориулалтаар газар ашиглаж байна уу гэхэд орон нутгийн харьяалалгүй, харьяалалттай байсан ч гэсэн зориулалт өөрчлөн аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийг зөрчиж байгаа юм. Тодруулбал эдгээр гэр буудал, жуулчны баазууд нь ус ашигласны ашиглалтын төлбөр төлдөггүй, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээг хийлгэж эрх бүхий субъектээр батлуулаагүй, нэвчилттэй энгийн нүхэн жорлонтой үйл ажиллагаа явуулж байсан.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны зүгээс Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулах эрх авсан боловч холбогдох хууль тогтоомжийг зөрчсөн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын судалгааг үе шаттайгаар гарган газар ашиглах эрхийг цуцлах бодлого баримтлан ажиллаж байна. Тухайлбал Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны 04 дүгээр сарын 09-ний өдрийн А/89 дугаар тушаалаар 12 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын 45.24 га газрын эрхийг дуусгавар болгосон. Дээрх хяналт шалгалттай холбоотойгоор Хөвсгөл аймгийн Засаг дарга Л.Ганболдод 2017 оны 05 дугаар сарын 03-ны өдрийн 01/2541 тоот албан бичгийг хүргүүлж дараах чиглэлийг хүргүүлж байсан. Үүнд:

1. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.2 дахь хэсэгт заасны дагуу онцгой бүсэд өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслангийн барилга байгууламж барьсан судалгааг гаргаж Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт орон нутгаас өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслангийн зориулалтаар олгосон газруудын эрхийг цуцлуулах талаар сумдын Засаг дарга нарт шаардлага хүргүүлж Газрын тухай хуулийн 61 дүгээр зүйлийн 61.1-т заасан арга хэмжээг авах;

2. Өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслангийн зориулалтаар газар ашиглах эрх авсан боловч гэр буудлын үйл ажиллагаа явуулж байгаа аймгийн болон бусад орон нутгийн иргэдийн судалгааг сумдын Засаг дарга нараас гаргуулан гэр буудлуудыг Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт байрлуулахгүй байх, газар ашиглах эрхийг цуцлуулах, гэр буудлууд байх шаардлагатай гэж үзвэл уламжлалт нүүдлийн соёл, мал аж ахуй, нутгийн иргэдийн амьдралын хэв маягийг харуулсан байдлаар, нэгдсэн нэг газарт төвлөрүүлж, гэрээ байгуулан ажиллах;

3. Аялал жуулчлалын улиралд Хатгал тосгоны усан зогсоолын эцэст автомашины бөөгнөрөл их болдог, мөсний баярын үйл ажиллагааны үеэр нуурын мөсөн дээр олон тооны автомашин, техник хэрэгсэл зогсоодог, замбараагүй зорчдог байдлыг болиулж нэгдсэн зогсоолын газрын асуудлыг шийдвэрлэх чиглэлийг өгсөн байдаг.

Тус шалгалтыг өвөлийн улиралд хийсэн бөгөөд зун жуулчны баазууд, гэр буудлуудыг үйл ажиллагаа явуулахад дахин хяналт шалгалт хийх нь зүйтэй гэж үзсэн.

Ингээд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны 08 дугаар сарын 09-ний өдрийн А/275 дугаар тушаалаар

Төрийн нарийн бичгийн даргын 2018 оны 08 дугаар сарын 14-ний өдрийн А/366 дугаар тушаалаар Хөвсгөл аймагт ажиллах ажлын хэсгийн удирдамжийг гаргуулан дэд сайдаар ахлуулан 2018 оны 08 дугаар сарын 16-24-ний өдрүүдэд хяналт шалгалтыг дахин хийлгэсэн. Шалгалтын дүн мэдээг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлэн шаардлагатай арга хэмжээг авч холбогдох албаны хүмүүст хариуцлага тооцон ажиллах болно.

Шалгалтаар дараах дүгнэлт гарсан. Үүнд:

1. Хөвсгөл нуур орчмын аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагуудаас БОАЖ-ын сайдын тушаалаар олгогдсон

зөвшөөрөлтэй 54, зохих зөвшөөрөлгүй бааз, гэр буудал ажиллуулж байгаа 72, тусгай хамгаалалттай газраас гадна сум орон нутгаас олгогдсон 16 байна.

2. Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт орон нутгийн хэмжээнд 677 өвөлжөө хаваржааны зориулалтаар газар олголт хийсэн байна. Гэтэл энэхүү газруудад гэр баазуудыг байгуулж, аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь хамгийн их хууль зөрчсөн асуудал үүсгэж байна.

3. Зөвшөөрөлгүй гэр буудлуудыг татан буулгах, эрүүл ахуйн шаардлагад тавигдах стандарт дүрэм журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллах, Усны тухай хууль, жуулчны бааз, гэр буудалд тавигдах ерөнхий шаардлага, ТХГН-т мөрдөгддөг дүрэм журам, стандартын хэргэжилтийг хангаж ажиллах. Үүний хүрээнд сургалт сурталчилгаа, хэрэгжилт, хяналтыг бүх шатны төрийн байгууллага, хувь хүн хэрэгжүүлж ажиллах шаардлагатай.

4. Хөвсгөл аймгийн Алаг-Эрдэнэ сумын нутаг дэвсгэрт Хөвсгөл нуурыг тойрон үйл ажиллагаа явуулж байгаа ААНБ-ын хог хаягдлын нэгдсэн цэгт ангилан ялгах арга хэмжээ авдаггүй, тусгайлан гаргаж өгсөн нэгдсэн хогийн цэг дүүрсэн, хог хаягдлыг булж устгадаггүй, хөрсийг бохирдлоос хамгаалах арга хэмжээ аваагүй, метан зайлуулах агааржуулалтын хоолойгүйн улмаас байнгын шаталт үүсэх магадлалтай байдгаас орчны агаар, хөрс болон усыг бохирдуулах нөхцөл бүрдсэн байна.

5. Хатгал тосгон дахь Хөвсгөл нуур орчмын жуулчны баазуудын нэгдсэн цэвэрлэх байгууламж нийт 2 карттай, тус эзэмшлийн газарт нэмж карт барьж өргөтгөх боломжгүй, хяналтын цооног байхгүй, аваарыг картгүй нь бохир усны цэвэрлэгээ стандартын хэмжээнд цэвэрлэгдэхгүй картанд хаягдаж бохир ус газрын хөрсөнд шингэж хөрс, газар доорхи усыг бохирдуулж улмаар хүний амь нас, байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлөх, хөрс болон усаар дамжин халдварлах халдварт өвчин үүсгэх боломжийг бүрдүүлсэн байна.

6. Нуурын орчимд аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглаж байгаа аж ахуйн нэгжүүд, гэр буудлууд нь зөвшөөрөлгүй хашаагаа сунгаж, нуурын хамгаалалтын бүсэд барилга байшин барьсан зэрэг зөрчлүүд илэрсэн.

7. Мэдээллийн санд зарим иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын кадастрын зураг алдаатай, талбай хэмжээ хэтрэлттэй байна. Энэ нь проекц болон геодезийн эхлэл цэгийг буруу өгснөөс болон хамгаалалтын захиргааны мэдээллийн сангийн үйл ажиллагаа учир дутагдалтай, чанарын шаардлага хангахгүй байна.

8. Тусгай хамгаалалттай газарт газар ашиглах эрх авсан иргэн, хуулийн этгээдийн газар ашиглах гуравласан гэрээний дагуу хүлээсэн үүргийн биелэлтэнд хяналт шалгалт хийж гэрээг жил бүр дүгнэхгүй байна.

9. Ус ашиглах гэрээ, ус ашиглуулах дүгнэлт нь тооцоолол судалгаа байхгүй хийсвэр хийгдсэнээс усны төлбөр бодитой төлөгдөхгүй байна, "Усны тухай" 30 дугаар зүйлийн 30.1.4-д заасны дагуу Ус ашиглагч нь "ус авах цэг, газар доорх усны цооног, шугам хоолой бүрийг тоолууржуулах" зэрэг ажилд хангалтгүй байгаа нь аймгийн БОАЖГ, Мэргэжлийн хяналтын газар, Сав газрын захиргаа, Хөвсгөл нуурын УТХГ-ын хамгаалалтын захиргаа, орон нутгаас тавих хяналт хангалтгүй, уялдаа холбоогүй байгаатай холбоотой.

10. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээнд нэмэлт тодотгол хийгддэггүй, тухайн жилийн Байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг батлуулж тайлагнадаггүй, түүнд хяналт тавьдаггүй нь Хөвсгөл нуур, түүний эрэг орчмын экосистемийн өөрчлөлтөд урт болон богино хугацааны мониторинг хийх боломжгүй байна.

11. Байгалийн цогцолборт газрын хэмжээнд хог хаягдлын менежмент сайжирч, нэгдсэн зохион байгуулалтад орсон байна.

12. БОАЖ-ын сайдын 2017 оны 03 дугаар сарын 27-ны өдрийн "Нүхэн жорлонг хориглох тухай" А/73 дугаар тушаал, төслийн хүрээнд жуулчны баазуудад сургалт зохион байгуулсан нь үр дүнтэй болж ААН-ийн ариун цэврийн байгууламжууд шинэчлэгдсэн байна.

13. Орон нутгийн байгаль орчны байцаагч, газрын даамал, аялал жуулчлал хариуцсан мэргэжилтэн нарын хууль эрх зүйн мэдлэг болон ажлын хариуцлага сул, эргэх холбоо муу байна.

14. Нуурын экосистем орчин ашиглалт, ус ашиглалт, эргийн хамгаалалт, бүсийн дэглэм мөрдөгдөх асуудлууд сул, хууль журмын хэрэгжилт хангалтгүй.

15. Усан тээврийн хэрэгсэл тогтмол тээвэр хийдэг байна. Гэтэл усан тээврийн хэрэгслийг зогсоох шаардлага хангасан зориулалтын авто тээврийн зогсоол байхгүй байгаа нь нуурын усанд бензин шатахуун асгах зэргээр бохирдуулах эх үүсвэр болоод байна.

ЦААШИД АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ САНАЛ

БОАЖЯ

Усны чиглэлээр:

1. Орон нутгийн БОАЖГ-т Усны тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллах талаар хугацаатай үүрэг, чиглэл өгөх. Ялангуяа Усны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг бодитой болгох;

2. Жуулчдын оруулж ирж байгаа хийлдэг болон моторт завь, квадроцикл, мотокросс мотоциклоос хураамж авдаг болох тусгайлсан журам боловсруулах; /Хураамжийн орлогыг эргүүлийн завины шатахуун, арчилгаа, байцаагч нарын цалинд зарцуулахыг зааж өгөх/

Аялал жуулчлалын чиглэлээр:

1. Жуулчны бааз, гэр буудал, резортуудын үйлчилгээний ялгааг тусгасан стандартуудыг тус тусад нь боловсруулж, батлуулах, мөрдүүлэх;

2. Жуулчны бааз, резортын хоолны үйлчилгээнд эрүүл ахуй, ариун цэврийн шаардлагууд тэр дундаа зориулалтын угаалгын шингэн, автомат угаалгын машин, ариутгагчтай хатаагч хэрэглэх талаар тусгах;

3. ХНБЦГ-ын аялал жуулчлалын нөөц, даацын судалгааг шинээр хийж, судалгааны үр дүнд үндэслэсэн аялал жуулчлалын менежментийн төлөвлөгөөг мөрдүүлэх;

4. Шинээр боловсруулсан гэр буудлын стандартыг таниулах, мөрдүүлэх ажлыг орон нутгийн түвшинд шат дараатай зохион байгуулах;

5. Үйлчилгээний чанарыг сайжруулах, үйлчилгээний ажилтнуудыг бэлтгэхэд чиглэсэн сургалтуудыг тогтмол хугацаанд зохион байгуулах;

6. Усан орчин ашиглалттай холбоотойгоор БОАЖЯ, Зам тээврийн яам, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар хамтран хийлдэг болон моторт завь, бартаат замын мотоциклийн ашиглалтын талаар журам гарган хэрэгжүүлэх;

7. Ханх сумыг олон улсын аялал жуулчлалын бүс болгох төслийн санал боловсруулах;

Тусгай хамгаалалтын чиглэлээр:

1. Мэдээллийн сангийн газрын координат, зураглал, хэмжилтийг дахин хянан үзэж, зөрчлийг арилгах арга хэмжээг зохион байгуулах;

2. Тусгай хамгаалалттай газарт аялал жуулчлалын зориулалттай газар ашиглах гуравласан гэрээг жил бүр дүгнэх загвар хуудсыг бий болгох;

3. Ажлын хэсгээс гаргасан дүгнэлтийн дагуу 2019 оны 2 дугаар улирлаас хэрэгжиж эхлэх Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй 19 сая ам долларын төслөөс Ханх сум, Хатгал тосгоны эдэлбэр газрын хатуу хог хаягдлын цэгийг сайжруулан орчин үеийн ландфилийн аргын хогийн цэг болгож шинэчлэх, Бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг шинэчлэн барьж байгуулах ажлыг тусгаж оруулах;

4. Нууран дахь эргүүл хяналт шалгалтыг сайжруулах 6-10 хүний суудалтай эргүүл хийх моторт завьтай болох;

5. “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанаас байгалт орчинд нөлөөлөх байдлыг шалгах хяналтын хуудас”-д аялал жуулчлалын стандарт болон ариун цэврийн байгууламжийн технологийн талаар нэмэлт өөрчлөлт оруулах;

6. Холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм журам, стандартын сургалт, сурталчилгааг жилдээ нэг зохион байгуулж хэрэгжилтийг тайлангаар авч хянадаг байх.

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний чиглэлээр:

1. Тусгай хамгаалалттай газар нутаг дахь аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж буй иргэн, ААНБ-ын Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээний тайлан нь бусад хууль тогтоомжтой нийцэж байгаа эсэхэд хяналт тавих;

2. Тухайн жилийн Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг батлан, тайланг хянах зохицуулалтыг тодорхой болгож, нэгдсэн сан бий болгох;

Ариун цэврийн байгууламжийн чиглэлээр:

1. Ариун цэврийн байгууламжыг стандартын дагуу шинэчлэх;

2. ОХУ-аас ирж байгаа завины ариутгал, халдваргүйжилтийг Хилийн Мэргэжлийн Хяналтын албанд тодорхой чиглэл өгч хариуцуулах;

3. Ханх суман дахь Хөвсгөл нуурын эргээс нүүлгэх шаардлагатай төрийн байгууллагуудын барилга, байгууламжуудын зардлыг шийдвэрлэх;

ХӨВСГӨЛ АЙМГИЙН ЗД. БОАЖГ-Т

1. Хөвсгөлийн БЦГ-т орон нутгаас олгогдсон өвөлжөө хаваржаа, эзэмших зориулалттай газруудыг цэгцлэх, нэгдсэн арга хэмжээ зохион байгуулах;

2. Гэр буудал, баазуудад аялалын жуулчлалын нэгдсэн стандарт мөрдүүлж ажиллах;

3. Усны тухай хууль болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан журам, дүрмийн хэрэгжилтийг чангатгах, бүсийн дэглэмийг хатуу мөрдүүлэх;

4. Байгаль орчны чиглэлийн байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулах, хамтын ажиллагаагаа уялдуулах, хамтран ажиллах;

5. Нуур орчмын сумын эдэлбэрт хамрагдаж байгаа газарт аялал жуулчлалын зориулалттай газар олгохдоо Усны тухай, Ойн тухай хуулийг мөрдлөг болгох;

6. 1994 оны УИХ-ын тогтоолоор Хөвсгөл нуурын хил Ханх суманд харьяалагддаг бөгөөд усны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг Ханх суманд төвлөрүүлдэг болохыг судалж үзэх;

7. Хог хаягдлын машин, тусгайлсан байцаагчтай болох;

8. Орон нутгийн онцлогийг харгалзан байгаль хамгаалах чиглэлийн мэргэжилтнүүдийн ахуй хангамж, мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх тал дээр анхаарах;

9. Усны нөөц ашигласны төлбөрийг Усны тухай хуульд нийцүүлэн тоолуурын дагуу ашигласан усны хэмжээгээр тогтоож, бэлэн мөнгөөр авахгүй байх,

10. Ус ашиглах гэрээ, дүгнэлтийг Усны тухай хуульд нийцүүлэн гаргах, үүнд тавих хяналтыг сайжруулах,

11. Тамга тэмдэг, баталсан дүрэм журамгүйгээр хувийн хэвшлийнхэнд дарамт үзүүлэхгүй ажиллах.

ХӨВСГӨЛ НУУРЫН УТХГ-ЫН ХАМГААЛАЛТЫН ЗАХИРГААНД

1. Гэр буудлуудад аялал жуулчлалын стандартын хэрэгжилтийг хангуулж ажиллах;

2. Малчин иргэдийн болон малын тоо толгойн судалгааг боломжит жил бүрээр түүхчлэн гаргаж мал бэлчээхгүй, малтай өрхийг цогцолборт газрын онцгой бүсээс гаргах, тэнцвэрт байдлыг хангах талаар санал боловсруулах;

3. Хөвсгөлийн БЦГ-т аялал жуулчлалын зориулалтаар үйл ажиллагаа явуулах эрх авсан иргэн, хуулийн этгээдийн ашиглаж буй газрын хяналтын хэмжилтийг аймгийн Засаг даргатай хамтран дахин хийж тушаал шийдвэр, талбайн хэмжээтэй тулган нэгдсэн шийдвэр гаргах;

4. Хөвсгөл аймгийн байгалийн цогцолборт газарт амьдарч буй ард иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллага, жуулчид бүгд нуурын уснаас ундаалдаг. Иймд нуурын усны цэвэр цэнгэг байдал нь хүн амын эрүүл аюулгүй амьдрахтай шууд хамааралтай тул нуурын усны эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийг Усны тухай хуулийн 11.1.4-т заасны дагуу тогтоож, дэглэмийг мөрдүүлэх шаардлагатай байна.

5. Бичиг баримтын бүрдэл хангалтгүй, зөрчилтэй иргэн, ААНБ-д хугацаатай албан шаардлага хүргүүлэх, биелүүлж ажиллаагүй тохиолдолд үйл ажиллагааг зогсоох;

6. Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа ААН-ийг хүчин чадлаас нь хамааруулж зэрэглэл тогтоож шаардлагыг хангуулах;

7. Аялал жуулчлалын зам, маршрутыг чиглэл тус бүрээр талуудын оролцоотой боловсруулан газарзүйн мэдээллийн системийн програм хангамжид зураглах, танилцуулга мэдээллийг боловсруулан сайдын тушаалаар батлуулах, маршрут дагуух тохижилтийн ажлын зардлын тооцоо, зураглалыг яаралтай гаргах;

8. Мөсний баярыг тэмдэглэхдээ нуурын мөсөн дээр олон тооны тээврийн хэрэгслийг зогсоохгүй байх, нуурын эрэг дээр нэгдсэн автозогсоолыг төлөвлөх;

9. Усны онцгой бүс, усан зам ашиглалт, галын аюулгүй байдлын талаар дагаж мөрдөх журам дүрмийг чандлан сахиулах;

10. Байгаль орчны багц хууль тогтоомж болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан журам, дүрмийн хэрэгжилтийг чангатгах, бүсийн дэглэмийг хатуу мөрдүүлэх;

11. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг хөтөлбөрт тусгагдсан ажлын гүйцэтгэлд хяналт тавьж ажиллах;

12. Хөвсгөл нуурын орчны бүсэд машин болон дотоод гадаадын иргэдийг нэвтрүүлэхгүй байх, далан шуудуу болон өнгө үзэмжтэй шонгууд суулгах;

13. Жанхайн даваан дээр улирлын чанартай пост ажиллуулах. Энэхүү пост нь хүн тээврийн автомашинд хяналт тавихгүй, зөвхөн ачааны машинд (гэр ачсан) хяналт тавьж, зөвшөөрөлгүй буух гэр буудлуудын үйл ажиллагааг нь хязгаарлана.

САВ ГАЗРЫН ЗАХИРГААНД

1. Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, ААНБ-ын ус ашиглалтыг тоолууржуулж, ундны усны стандартын хэрэгжилтийг хангуулах;

2. БОМТ, ОХШ-ний хөтөлбөрт тусгагдсан усны чанарын шинжилгээний дүнг нэгтгэн дүн шинжилгээ хийж хэвших;

3. Усан сан бүхий газрын бүсийн дэглэм, усан зам ашиглалт, галын аюулгүй байдлын талаар дагаж мөрдөх дүрэм, журмыг чандлан сахиулах;

4. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллах;

5. Хөвсгөл нуурыг хамгаалах, усны зохистой ашиглалтын талаар сургалт сурталчилгааг дотоод, гадаадын амрагч аялагч нарт тогтмол хийж байх;

АЙМГИЙН МЭРГЭЖЛИЙН ХЯНАЛТЫН ГАЗАРТ

1. Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж буй иргэн, ААНБ-уудад жил бүр нэгдсэн хяналт шалгалтыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж, гүйцэтгэлийг хангуулан зөвлөн туслах.

6. Цаашид Хөвсгөл аймаг дахь байгалийн цогцолборт болон дархан цаазат газрын талаар хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, төлөвлөсөн ажлын талаар:

Хариулт:

Хүний нөөцийн чиглэлээр:

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын баталсан удирдамжийн дагуу Хөвсгөл нуурын улсын тусгай хамгаалаттай газрын хамгаалалтын захиргааны дарга, мэргэжилтэн, байгаль хамгаалалгчдын ажлын явцыг шалгах, зөвлөмж өгөх, нэгдсэн дүгнэлт гаргах зорилгоор 2018 оны 10 дугаар сарын 22-24-ний өдрүүдэд тус яамны Тусгай хамгаалаттай нутгийн удирдлагын газрын ахлах мэргэжилтнүүд ажилласан. Шалгалтаар тус захиргаанд ажиллаж байгаа мэргэжилтнүүдийг сэлгэн ажиллуулах, газар ашиглалт, аялал жуулчлалттай холбоотой асуудлыг мэргэжлийн хүнд /инженерийн түвшинд ажиллах/ хариуцуулах, нээлттэй сонгон шалгаруулалт зарлах шаардлагтай гэсэн дүгнэлт гарсан. Үүнтэй холбоотойгоор хүний нөөцийн бодлогыг хэрэгжүүлэх;

Хяналт шалгалтын чиглэлээр:

Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газарт хийсэн шалгалттай холбоотой асуудлаар чиглэл тус бүрээр шат дараалсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх.

Төсөл, хөтөлбөр, хөрөнгө оруулалтын хүрээнд:

Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт оршин суудаг ард иргэдийн амьжиргаа, аялал жуулчлал, хог хаягдлын менежментийн асуудлуудыг нэгдсэн байдлаар авч үзэж нутгийн иргэдийн орлогын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэн, амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэх зорилгоор Ядуурлыг Бууруулах Японы сангийн 3,0 сая ам.долларын буцалтгүй тусламжаар “Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын орчны бүсийн иргэдийн амьжиргааг дэмжих, тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх нэгдсэн төсөл”-ийг Байгаль орчин аялал жуулчлалын яам, Азийн хөгжлийн

банк хамтран Хөвсгөл аймгийн Алаг-Эрдэнэ, Чандмань-Өндөр, Цагаан-Үүр, Ренчинлхүмбэ, Ханх сумд, Хатгал тосгонд 2016-2019 онд хэрэгжүүлж байна.

Энэ төслийн хүрээнд:

✓ “ХНБЦГ-т аялагчид дагаж мөрдөх ёс зүйн дүрэм” –ийг боловсруулж, Хөвсгөл аймгийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдээр хэлэлцүүлэн 109-р тогтоолоор батлуулан олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл, нийгмийн сүлжээ, ХУТХГ-ын нэвтрэх цэгүүд, жуулчны баазууд, гэр буудлаар дамжуулан сурталчилж байна. 2017 оны 6 дугаар сарын эцсийн байдлаар ХНБЦГ-т зөвшөөрөлтэй идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулдаг 44 жуулчны баазаас 23 жуулчны бааз (52%), 31 гэр буудлаас 12 гэр буудал (39%) эрхлэгчдийн төлөөлөл, 12 гар урлалын бүтээгдэхүүн худалдаалдаг иргэд, завь болон хөтчийн үйлчилгээ эрхлэгчдийн төлөөлөл ёс дүрэмтэй танилцан гарын үсэг зурж үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлж эхэлснээр нүхэн жорлонгоо солих, шинэчлэх, мөн аялагч амрагчдын хог хаяхгүй байх ухамсар дээшлэх зэрэг эерэг үр дүнгүүд гарч байна. Иймд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамнаас Монгол Улсын хэмжээнд аялал жуулчлалын ёс дүрэмтэй болох, тусгай хамгаалалттай бусад газруудад уг туршлагыг нэвтрүүлэх ажлыг зохион байгуулах боломжтой.

✓ Төслийн зүгээс нутгийн иргэдийн аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг дэмжих зорилгоор төслийн мэргэжилтнүүд, Шинэ Зеландын TRC аялал жуулчлалын зөвлөх компани загвар байдлаар боловсруулан хэрэгжүүлж буй “Эко аялал жуулчлалын сургалтын хөтөлбөр”-ийн хүрээнд тусгай хамгаалалттай газрын менежмент, гэр буудлын стандарт, угтах зочлох үйлчилгээ, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломж, орон нутгийн түүхий эдээр төрөл бүрийн гар урлалын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, морин хөтчийн болон хүлэмж барих, хүнсний ногоо тариалах зэрэг 14 удаагийн дадлага сургалтад нийт 503 хүн хамрагдсан. Цаашид энэхүү хөтөлбөрийн дагуу 2019 онд төсөл хэрэгжүүлж буй сум, тосгонд сургалтыг үргэлжлүүлэн зохион байгуулна. Мөн тусгай хамгаалалттай бусад газарт нутгийн иргэдийн ур чадварыг сайжруулах сургалтыг энэхүү загвараар зохион байгуулах боломжтой.

✓ Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, аялал жуулчлалын улирлын хамаарлыг бууруулах, төслийн сумдыг дамнасан аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн бий болгох зорилгоор “Даян дээрхийн шагайн харваа наадам”, “Цас, цааны баяр” аялал жуулчлалын эвентийг шинээр зохион байгуулж, “Морин аялалын маршрут” гаргах, “Алунгуа хатны сургаалийн баяр”, “Сарлагийн баяр”, “Мөсний баяр” зэрэг эвентийг ивээн тэтгэж оролцож байна. Энэ мэтээр

цаашид эвент арга хэмжээнд нутгийн иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх, тэдний бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах замаар орлогоо нэмэгдүүлэх боломжийг ханган ажиллана.

✓ Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын орчны бүсийн иргэдийн амьжиргааг дэмжих зорилгоор Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын орчны бүсийн нутгийн иргэдийн удирдлагатай зээлийн эргэлтийн санг ашиглах захиран зарцуулах журмыг боловсруулан батлуулж, 5 сум, 1 тосгонд нутгийн иргэдийн удирдлагатай зээлийн эргэлтийн сан байгуулав. (Хатгал тосгон -120,000 ам.доллар; Ханх сум -100,000 ам.доллар; Алаг-Эрдэнэ, Чандмань-Өндөр, Цагаан-Үүр, Рэнчинлхүмбэ сумд тус бүр 75,000 ам доллар, нийт 520,000 ам доллар) Зээлийн эргэлтийн сангийн эхний удаагийн санхүүжилт болох нийт 57,000 ам.доллар буюу сан тус бүрт 9500 ам.долларыг 2017 оны 04 дүгээр сард, 2 удаагийн санхүүжилтийн эхний хэсэг болох 150,000 ам.долларыг 2018 оны 04 сард, 2 дахь хэсэг болох 210,000 ам долларыг 2018 оны 10 дугаар сард 6 санд тус тус шилжүүлэв.

✓ Улмаар Хөвсгөл аймгийн Алаг-Эрдэнэ, Чандмань-Өндөр, Цагаан-Үүр, Рэнчинлхүмбэ, Ханх сумд болон Хатгал тосгоны нутгийн иргэдийн удирдлагатай зээлийн эргэлтийн сангаас 2018 оны 10 дугаар сарын 31-ний байдлаар нийт 148 төсөлд нийт 698,5 сая төгрөгийн зээлийг аялал, жуулчлал, мал аж ахуйн чиглэлээрх өрхийн бичил бизнесийг дэмжихэд зориулан олгож нийт 201 ажлын байр шинээр бий болгов. 2018 оны 11 дүгээр сард багтан 210,000 ам. долларын эх үүсвэрээр зээл олгох бөгөөд ингэснээр зээлийн эргэлтийн санд нийт 1,237,280,000 төгрөгийн эх үүсвэр эргэлтэд орох бөгөөд 2019 оны эхээр 103,000 ам долларын эх үүсвэр буюу сангийн 3 удаагийн санхүүжилтийг бүрэн олгохоор төлөвлөж байна.

✓ Төслийн багаас зээлийн эргэлтийн сангийн үйл ажиллагаа, зээл олголт, эргэн төлөлтөд байнгын хяналт мониторинг хийхийн зэрэгцээ ЗЭС-ийн хороо, сангийн менежерийг чадавхижуулах сургалтыг 2017, 2018 онд тус тус зохион байгуулав. Мөн цаашид эргэлтийн санг тогтвортой ажиллуулахын тулд стратеги боловсруулах судалгааны ажлыг хийж 2019 онд зээлийн эргэлтийн сангуудыг хууль эрх зүйн чадамжтай, тогтвортой үйл ажиллагаатай орон нутгийн бичил санхүүгийн байгууллага болгох шинэчлэн зохион байгуулах ажлыг хийж туршлагаа хуваалцах болно.

✓ Орчны бүсийн 5 сум, 1 тосгоны 157 өрхийг оролцуулсан 23 малчны бүлэг байгуулан мэргэжлийн зөвлөхийн удирдлага дор малчдын бүлэг, ХУТХГ, багийн дарга, сумын газрын даамал зэрэг талуудыг оролцуулан бэлчээрийн нөөц,

даацын мониторинг судалгааг хийж, улмаар судалгааны дүнд үндэслэн малчдын бүлэг бүрээр бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж байна. Мөн 2018 онд цогцолборт газрын бэлчээр ашиглалтын нэгдсэн төлөвлөгөөг боловсруулан 2019 оноос хэрэгжүүлж эхлэх бөгөөд ингэснээр нуур орчмын бэлчээрийг хамгаалах, зохистой ашиглах боломж бүрдэнэ.

✓ Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах, зөгийн аж ахуй эрхлэх, ногоо, жимс даршлах, ноосоор бүтээгдэхүүн хий, сарлагын хөөвөр самнах, ангилах, малын эрүүл мэнд, мал үржил, малын тэжээл тариалах, байгалийн өвс, халгайгаар дарш хийх, бэлчээрийн мониторинг хийх, байгаль орчны манлайлал, эргэлтийн сангийн зээлийн төсөл боловсруулах, ариун цэврийн байгууламж барих зэрэг 25 удаагийн сургалтад нийт 2189 иргэн хамрагдав. 2019 онд дээр сэдвээр ахисан түвшний дадлага сургалтуудыг үргэлжлүүлэн зохион байгуулна.

✓ Хөвсгөл нуурын усны чанарыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй тогтоох, байнга хянах, цаашид тогтвортой үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх стратегийг боловсруулах зорилгоор “Нуурын усны чанарын хяналтын хөтөлбөр” боловсруулан ажлыг 2017 оны 03 дугаар сараас Байгаль орчны зөвлөх үйлчилгээний “Нэйчрал Састайнэблэ” ХХК гүйцэтгэж 2 жил дараалан судалгаа хийж байна. Үүний үр дүнд мэдээллийн бааз бүрдүүлэх, цаашид усны чанарыг тогтмол хянах судалгааны арга зүй, түүнийг ашиглах гарын авлага боловсруулах, судалгааны ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх байгууллагын чадавхыг үнэлэх, мэргэжилтнүүдийг сургах зэрэг ажлыг зохион байгуулж байгаа бөгөөд 2019 онд судалгааны эцсийн тайланг БОАЖЯ хүлээн авч нуурын усны чанарыг тогтмол хянах ажил хийгдэнэ.

✓ Хог хаягдлын менежментийн хөтөлбөрийн хүрээнд 5 сум, 1 тосгонд нийт 28 хүний бүрэлдэхүүнтэй нутгийн иргэдийн 8 бүлэг цогцолборт газар болон төсөл хэрэгжиж буй сумдын хатуу хог хаягдлын менежментийг хариуцан ажилласнаар эзэнгүй болон хур хог хаягдал буурч байна. Эдгээр хог хаягдлын бүлгүүдэд өвөл, зуны зуны иж бүрэн ажлын хувцас, малгай, бээлий, маск, хүрз, тросон шүүр, хогийн хавчаар, багажны сав, чанга яригч, ус шүршигч зэрэг хэрэгсэл, багажуудыг төслөөс хүлээлгэн өгч тэдний үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлснээр байнгын 10, улирлын чанартай 18 ажлын байр бий болгосон. Ингэснээр тусгай хамгаалалттай газар нутагт оршин суудаг иргэд байгаль хамгаалах үйлсэд гар бие оролцохын зэрэгцээ ажилтай, орлоготой болох сайн туршлага, загвар болж байгаа бөгөөд төсөл дууссаны дараа энэхүү бүлгүүдийн санхүүжилтийг орон нутгийн төсөвт тусган санхүүжүүлэхээр тохиролцоод байгаа болно. Монгол

Улсын бусад тусгай хамгаалалттай газар нутагт энэхүү санй туршлагыг хэрэгжүүлэх боломжтой.

✓ Хөвсгөл нуур орчмын хог хаягдлын менежментийг сайжруулах ажлын хүрээнд Хатгал тосгон, Ханх сум дахь тусгай хамгаалалттай газрын нэвтрэх цэгт аялагч, амрагчдын авчирсан хогийг түр хадгалах байгууламжийг барьж, эвент арга хэмжээний үеэр ашиглах зөөврийн хогийн сав, мөн төсөл хэрэгжиж буй 5 сум, 1 тосгоны захиргаа, соёлын төв, олон нийтийн үйлчилгээний цэгт ялган ангилалтай нийт 50 ширхэг хогийн сав болон бусад дагалдах хэрэгслийг хүлээлгэн өгснөөр эзэнгүй хог хаягдал буурч, хогоо эх үүсвэр дээрх ангилан ялгахын ач холбогдлыг таниулан ойлгуулахад хувь нэмрээ оруулж байна.

✓ Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын дотоод бүсчлэлийг хянан үзэх судалгааны ажлыг хийж улмаар 2019 оноос дотоод бүсчлэлийг шинэчлэх шийдвэрийг БОАЖЯ гаргахаар төлөвлөж байна.

✓ Төслийн хүрээнд Хөвсгөл нуурын усны чанарын мониторингийн хөтөлбөр, эко аялал жуулчлалын сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ хатуу, шингэн хог хаягдлын олон улсын мэргэжилтнүүдийн судалгаа, Хөвсгөлийн УТХГ-ын менежментийн үр ашигт байдлын судалгаа, ХБНЦГ-ын бэлчээрийн мониторинг, нөөц, даацын судалгаа, Зээлийн эргэлтийн сангийн мониторинг судалгаа, түүний тогтвортой байдлын стратеги, Чандмань-Өндөр, Цагаан-Үүр суманд органик зөгийн бал үйлдвэрлэлийн кластер бий болгох судалгаа, төслөөр барьж туршиж буй ариун цэврийн байгууламжийн ашиглалт, технологийн асуудлаарх түргэвчилсэн үнэлгээ, Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолборт газрын дотоод бүсчлэлийн талаарх судалгаа зэрэг нийт 11 судалгааны тайланг төслийн хүрээнд гаргасан болно.

ХБНГУ-ын сэргээн босголт хөгжлийн банкны буцалтгүй тусламжаар Монгол, Германы Засгийн газар хоорондын Хөгжлийн бодлогын хамтын ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлж буй "Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох төсөл"-д 2015-2020/ хамрагдсан 11 хамгаалалтын захиргаадын тоонд Хөвсгөлийн Улаан Тайгын УТХГ хамрагдсан бөгөөд нийт 2 тэрбум орчим төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар материаллаг баазыг сайжруулах болон орчны бүсийн иргэдэд чиглэсэн үйл ажиллагаа хийгдсэн.

Энэ төслийн хүрээнд:

2017 онд Ланд крузер-76 авто машин-1 ш, Галын /Фирмер/ авто машин-1 ш, галын сүх-5 ш, галын жижиг хоолой 8ш, галын усны сав /эрло/-5ш, түлшний сав-1 ш,

усны сав-1ш, цахилгаан хөрөө-1 ш, хүрз-2 ш, GPS-5 ш, дуран-2 ш, Усны мотор-1 ш, өндөр даралтын ус шүршигч-1 ш, хурлын ширээ-1 ш, ажлын ширээ-2 ш, дугуйтай түмбочка-2ш, торон сандал-10 ш, архивийн шүүгээ-2 ш, шилэн хаалгатай шкаф-2 ш, захиргааны дарга, жолооч, мэргэжилтэн, байгаль хамгаалагчдийн өвлийн нормын хувцас-37 ш, зуны нормын хувцас-37 ш, мэргэжлийн зургийн аппарат-1 ш, аяны гудас-7 ш, аяны хөнжил-7 ш, зэрэг 24 нэр төрлийн нийт 194,684,589.64 төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийн бүртгэлд хамруулж тус байгууллагын материаллаг баазыг бэхжүүлсэн.

2018 онд аяны хөнжил-23ш, аяны гудас-23 ш, майхан /2 хүний/-14ш, майхан /4 хүний/-28ш, 2 нүдний дуран-28 ш, мэргэжлийн дуран-3ш, дурангийн хөл-3ш, байгаль хамгаалагчийн зургийн аппарат-34ш, энгэрийн камер-3 ш, судалгааны камер-50 ш, судалгааны камерийн зай-250, байршил тогтоогч-15 ш, Үүргэвчтэй гал унтараалга-50 ш, усны нөөцлүүр сав-5ш, анхны тусламжийн хайрцаг-20 ш, сүх-20 ш, хүрз-50 ш, цохиур-50 ш, канон-1 ш, зурагт-1 ш, проектор-2 ш, өнгөт принтер-1 ш, цахилгаан хураагуур-2 ш зэрэг нийт 185,063,939.92 төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн.

Нийт KFW төслөөс Улаан тайгын УТХГ-ын хамгаалалтын захиргаанд 2017-2018 онд 379,748,529.56 төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг хийж гүйцэтгэсэн байна.

Одоогийн байдлаар Сургалт мэдээллийн төвийн байр-1 ш, Улаан тайгын ДЦГ-ын байгаль хамгаалагчийн ажлын байр-1 ш, Хорьдол Сардагийн ДЦГ-ын байгаль хамгаалагчийн ажлын байр-2 ш, Тэнгис Шишгэдийн БЦГ-ын байгаль хамгаалагчийн ажлын байр 3 ш барилгууд баригдаж байна. Нийт 550,000,000 төгрөгийн өртөгтэй.

Хөвсгөлийн Улсын тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтын захиргаанд хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр:

2017 онд нийт 36 төрлийн 79,628,343.88 төгрөгний 311 тоо ширхэгтэй хөрөнгийг хүлээн авч зохих тогтоол шийдвэрийн дагуу санхүүгийн тайланд тусгасан байна. Үүнд:

- Байгаль хамгаалагч, мэргэжилтэн, дарга нарт өвөл зуны бүрэн нормын хувцас;
- Аяны хөнжил, майхан, байршил тогтоогч, зургийн аппарат;
- Түймрийн багаж хэрэгсэл болон автомашин;
- Ажлын ширээ, сандал, шүүгээ, архивын шүүгээ, хурлын ширээ зэрэг мэдээллийн төвийн тавилга хүлээлгэн өгсөн.

2018 оны байдлаар:

- Өндөр хурдны интернет, компьютер, тоног төхөөрөмж нийт 18.825.719.72 төгрөгийн мөнгөн дүнтэй 9 нэр төрлийн 13 хөрөнгийг хүлээлгэн өгч хамгаалалтын захиргааны чадавхийг бэхжүүлэн ажилласан.
- Хөвсгөлийн УТХГ-ын хамгаалалтын захиргаанд хийсэн нийт хөрөнгө оруулалт 124.001.363.6 сая төгрөг.

Мөн Азийн хөгжлийн банкнаас “Тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх” чиглэлээр 38.0 сая ам.долларын хөнгөлттэй зээлийн хүрээнд Хөвсгөл, Хэнтий аймгуудад төсөл хэрэгжүүлэхээр бэлтгэл ажлыг хангаж байгаа билээ.

Тус төслийн хүрээнд Хөвсгөл аймгийн Хатгал тосгон болон Хэнтий аймгийн Дадал сумд тус тус дэд бүтэц зохион байгуулалтын ажил хийгдэнэ. Уг төслийн хүрээнд дараах ажлуудыг хийхээр төлөвлөсөн. Үүнд:

1. Хөвсгөл нуурын орчимд хэрэгжүүлэх хог хаягдлын менежментийг өргөжүүлэх, ариун цэврийн байгууламж, хатуу хог хаягдал, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг сайжруулах чиглэлээр:

✓ Ядуурлыг бууруулах Японы сан (ЯБЯС)-гийн буцалтгүй тусламжийн төслөөр жуулчны бааз, оршин суугчид болон отоглох газруудад зориулсан туршигдсан ариун цэврийн байгууламжийг үргэлжлүүлэн хөгжүүлэх;

✓ Ханх болон Хатгалын бохир усны систем боловсронгуй болох;

✓ Хатуу хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх, устгах үйл ажиллагааг сайжруулах;

✓ Одоогийн хогийн цэгийн талбайн сайжруулалт, ашиглалт, засвар үйлчилгээг сайжруулах;

✓ Аялал жуулчлалын компаниуд, гэрээт гүйцэтгэгчид, цогцолбор газрын ажилтнуудыг хог хаягдлын менежментийн чиглэлээр чадавхижуулах;

✓ Хөвсгөл нуурын байгалийн цогцолбор газар (ХНБЦГ)-ын хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах.

2. Аялал жуулчлалын дэд бүтэц барих боломжийг бүрдүүлэх чиглэлээр:

✓ ХНБЦГ-ын хэмжээнд тээврийн хэрэгсэл хамгийн их зорчдог одоогийн холбох замуудыг сайжруулах;

✓ Хатгалын нисэх онгоцны буудлаас Тойлогт нуур хүртэлх 30.4 км хайрган замыг хатуу хучилттай болгох;

✓ Хатгалын гол замаас нисэх онгоцны буудал хүртэлх 1-2 км холбох замыг сайжруулж хатуу хучилттай болгох;

- ✓ Нуурын баруун доторх эргийн жуулчны баазуудын дагуух 5 орчим км замыг сайжруулж хучих;
- ✓ Тойлогт нуураас цааш одоогийн хайрган замын төгсгөлөөс Чүчү хүртэл 11.4 км замыг сайжруулж үндэсний паркийн төрлийн зам болгох;
- ✓ Жуулчны баазуудын дагуу 15 км орчин дугуйн зам барих;
- ✓ Аюулгүй байдал, хууль дүрмийг сахиулахтай холбоотой төхөөрөмжүүд, хурд сааруулагч гэх мэт;
- ✓ Жанхайн даваа, Дээд модот булан, Хөх сувд жуулчны газрын ойролцоо, Чүчүд автомашины зогсоол хийх;
- ✓ Ханх болон Хатгал (шинээр баригдсан байгаа)-ын нэвтрэх цэгийг хамруулах эсэх талаар судлах, бага хэмжээний сайжруулалт хийх;
- ✓ Нуурын зүүн эрэг болон Хатгал, Чандмана-Эрдэнэ сум рүү нэвтрэх Эгийн голын гүүрийг шинээр барих эсвэл их засвар хийх;
- ✓ Чүчүг хамруулан явган, уулын дугуйн, морин аялалын нийлмэл жим, харах тавцан барих, Хатгал дахь одоогийн жуулчдын мэдээлийн төвийг шинэчлэх, Чүчүгийн аялалын эхлэлийн цэгт бэлэг дурсгалын болон бусад үйлчилгээг нэвтрүүлэх;
- ✓ Тоног төхөөрөмжүүдийн ашиглалт, засвар үйлчилгээ, зочдын аюулгүй байдал, аялагчдыг нэвтрүүлэх, тээврийн хэрэгслийн хяналт зэргийг хамруулсан ХНБЦГ-ын дэд бүтцийн менежементийн төлөвлөгөө, Хатгал дахь эмнэлэгийг оршин суугчдын болон жуулчдын хэрэгцээнд нийлцүүлэн сайжруулах;

3. Иж бүрэн, тогтвортой хөгжлийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр:

- ✓ ХНБЦГ-ын аялал жуулчлалын өсөлтийн төлөв байдлыг үнэлж, аялал жуулчлалын цар хүрээ, хязгаарлалтуудыг тодорхойлох;
- ✓ Байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг хамгийн бага түвшинд хүргэх, Хөвсгөл аймгийн бусад хэсэгт үйл ажиллагаа явуулж буй үйлчилгээ эрхлэгчид болоод нутгийн хүн амтай холбоо хэлхээ тогтоох зорилгоор бизнесийн урамшуулал олгох, аялал жуулчлалын компаниудтай хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээр байгуулах зэргээр дамжуулан ЯБЯС-ийн буцалтгүй тусламжийн хүрээнд боловсруулсан аялал жуулчлалын ёс зүйн дүрмийг боловсронгуй болгох;
- ✓ Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний найдвартай байдлыг хангах үүднээс орон нутгийн үйлдвэрлэгчид болон нийлүүлэлтийн хэлхээг хөгжүүлэх;

✓ ХНБЦГ-ын хамгаалалтын захиргаа, орон нутгийн удирдлагад зориулсан аялал жуулчлал, хог хаягдал, хяналт, тайлагнал зэргийг багтаасан цогцолбор газрын менежментийн сургалтыг төслийн бэлтгэл шатанд гүйцэтгэх менежментийн үр ашигтай байдлын шилдэг туршлагын үнэлгээний үр дүнд үндэслэн зохион байгуулах;

✓ Аялал жуулчлал, хог хаягдал, байгалийн нөөц (ялангуяа Хөвсгөл нуурын усны чанар) болоод менежментийн үр ашигтай байдлын гол үзүүлэлтүүдийг тусгасан ХНБЦГ-ын хяналт шинжилгээний төлөвлөгөөг бий болгох;

✓ Хөвсгөл нуурын судалгааны станцыг дахин байгуулах;

✓ Уур амьсгалын өөрчлөлтийн хамтарсан судалгаануудыг өргөжүүлэх;

✓ Төслөөс олгосон тоног төхөөрөмжүүдийн ашиглалт, засвар үйлчилгээ хамааруулсан ХНБЦГ-т зориулсан тогтвортой санхүүжилтийн төлөвлөгөөг боловсруулах;

✓ Бүс нутгийн хэмжээнд ОХУ-тай хамтарсан байгаль хамгаалах үйл ажиллагааг явуулах.

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

ХӨВСГӨЛИЙН БАЙГАЛИЙН ЦОГЦОЛБОРТ ГАЗРЫН ГАЗАР АШИГЛАГЧДЫН СУДАЛГАА

Хүснэгт 1.

№	Иргэн, ААН, Байгууллага	Баазын нэр	Талбайн хэмжээ /га/	Газрын байршил	Гэрчилгээ огноо	Гэрчилгээ дугаар	Нэр утас	Регистрийн дугаар	Сайдын тушаал	Тайлбар
1	Хилийн цэргийн ерөнхий газар	Харуул занги	2	Онгологийн цагаан дэнж	2002.12.09	012	Нямжав 9999-3183	Ц352031996	Тушаалгүй	2002 оноос хойш аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа тогтвортой явуулж байгаа. Газрын төлбөрөө цаг хугацаанд нь бүрэн төлдөг. БО-ны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээтэй. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээ жил бүр дүгнүүлэн ажилладаг.
2	Хөвсгөл центр ХХК	Дөл	1.8	Доод модот булан Бангаг царам	2003.01.09	30	С.Лурва 9838-9455	1970021910	Тушаалгүй	2003 оноос хойш аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа тогтвортой явуулж байгаа. Газрын төлбөрөө цаг хугацаанд нь бүрэн төлдөг. БО-ны ерөнхий үнэлгээний тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлдэг. Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа.
3	Тосгол ХХК	Хөвсгөл далай	2	Хар толгой	2003.05.16	060	3.Галааням 9800-3965 9313-7584	2584212	Тушаалгүй	2003 оноос хойш аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа тогтвортой явуулж байгаа. Газрын төлбөрөө цаг хугацаанд нь бүрэн төлдөг. БО-ны ерөнхий үнэлгээний тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. Газар ашиглах гурван гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлдэг. Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа.

4	Сарьдаг ЗБН ХХК	Жиглэг	3	Жиглэгийн ам	2003.06.03	062	Ж.Мишиг 9914-0965	PH52101011	Тушаалгүй	2003 оноос хойш аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа тогтвортой явуулж байгаа. Газрын төлбөрөө цаг хугацаанд нь бүрэн төлдөг. БО-ны ерөнхий үнэлгээний тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. Газар ашиглах гур гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлдэг. Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа.
5	Эгэр түүр ХХК	Сагура	3	Жанхай дотоод царам	2005.06.02	1-202	С.Бадмагараа 9519-8423 8820-5112 Б.Арлун 9911-2425	2109921	Тушаалгүй	Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа ч үйл ажиллагаа тогтвортой бус. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж ирсэн. БО-ны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээтэй.
6	Иргэн С.Батбаяр	Эг түүр	1	Жанхай дотоод царам	2005.04.12	1-188	С.Батбаяр 9898-6669 9927-6668	РЭ61121118	Тушаалгүй	Үйл ажиллагаа тогтвортой явуулдаг. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар санал явсан. Газрын төлбөрөө бүрэн төлсөн. Гурвалсан гэрээгээр хүлээн үүрээ сайн биелүүлдэг ажилладаг. БО-ны ерөнхий үнэлгээ дахин хийлгэж байгаа.
7	БЭАБ ХХК	Уянга	1	Чулуутын ам	2005.08.17	1-232	Амарбансгалан 9974-8805	2762145	Тушаалгүй	Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа ч үйл ажиллагаа тогтвортой бус. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж ирсэн. БО-ны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээний хугацаа дууссан.
8	Жим ганц нуур ХХК	Хирвэстэг	5	Хирвэстэгийн ам	2005.04.12	1-186	Өлзийхутаг 9938-8955	2109255	Тушаалгүй	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа. Газрын төлбөрөө бүрэн төлж ирсэн. Гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлдэг ажилладаг. БО-ны ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээтэй.
9	Өүлгэн ээж овоо ХХК	Цагаан сарлаг	2	Жанхай дэзд модот булан	2005.09.30	1-251	Ж.Бямбаа 9929-9845	2769344	Тушаалгүй	Объект барьж байгаа. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний хугацаа дууссан. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар санал явсан.
10	Карлаг ХХК	Хөвсгөл сар	1	Жанхайн дотоод царам	2007.10.25	480	Д.Цогхүү 9811-4601	9011054094	БО-ны сайд И.Эрдэнэбаатар 2007 оны 116 дугаар тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээ жил бүр дүүнүүлж ажилладаг. Үйл ажиллагаа өргөтгөж газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодотгол хийгдэж байгаа.

11	ББМ орд ХХК	Болор	2	Жанхай дээд модот булан	2007.07.31	412	Р.Мижиддорж 9916-6885	9011044030	БО-ны сайд И.Эрдэнэбаатар 2007 оны 116 дугаар тушаал	Үйл ажиллагаа явуулаагүй. Объект барьж байгаа. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээ болон БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний хугацаа дууссан.
12	Хөвсгөл баян улаан ХХК	Баян улаан	2	Жанхайн ар бунхант	2007.07.31	413	Б.Билгалма 9936-2448	1711001101	БО-ны сайд И.Эрдэнэбаатар 2007 оны 242 дугаар тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодортол хийгдэж байгаа.
13	Далайн гялбаа ХХК	Далайн гялбаа	2	Чавганцын цоорхой	2009.11.06	451	9929-8432 Бадрал	9011122129	БО-ны сайд И.Эрдэнэбаатар 2007 оны 242 дугаар тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр жил бүр дүгнүүлж ажилладаг. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээнд тодотгол хийлгэх шаардлагатай.
14	Ашихай ХХК	Ашихай	9.41	Доод модот булан	2007.08.14	370	Г.Даваацэрэн 9838-0009 9911-2580	9011090113	БО-ны сайд И.Эрдэнэбаатар 2007 оны 242 дугаар тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр жил бүр дүгнүүлж ажилладаг. Үйл ажиллагаа өргөтгөж газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яамандаа санал явсан. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээтэй.
15	ЦЭЭГ ХХК	Гурван эрдэнэ	2.23	Онголог сайр	2016.07.21	2016-476	Цэрэндорж 9910-7981	9011012085	БО-ны сайд Г.Шийлэгдэмба 2008 оны 201 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газрын төлбөрөө бүрэн төлж газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажилладаг. БО-ны үнэлгээ дахин хийгдэж байгаа.
16	Талгуулын ерөнхий газар	х	2	Чулуутын ам	2008.06.23	655	Н.Самбуубат Нямхүү /ня-бо/ 7038-2265 9315-2552	2608529	БО-ны сайд Г.Шийлэгдэмба 2008 оны 216 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй.
17	Монгол нуур ХХК	Хөвсгөл далай	4	Доод модот булан Банзат царам	2008.09.10	782	Ш.Буянхшигт 811-4408	1711001149	БО-ны сайд Г.Шийлэгдэмба 2008 оны 258 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодортол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний сунгалт хийлгэхээр санал явсан.

18	Нүүдэл тэргэд ХХК	Эртний далай	8	Алалцрын голын ам	2008.08.08	740	Ц.Энхтүяа 9802-1222	9011116103	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 258 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу газар ашиглаж үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна.
19	Наран зангилаа ХХК	Нуурын булан	3.5	Жанхайн ар бунхант	2009.11.27	2009-923	Батцэнгэл 9991-1209	1711001057	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 283 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр жил бүр дүгнүүлж ажилладаг. Үйл ажиллагаа өргөтгөж газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулах санал яаманд явсан. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний тодотгол хийгдэж байгаа.
20	Аргаад сайр ХХК	х	1	Жанхайн өрдөг сайр	2010.11.15	2010-5	Д.Золбаяр 9909-1621	РЭ82110613	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 283 тоот тушаал	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
21	Хөвсгөл геологи ХХК	Далай ван	2	Досд модот булан Банзат царам	2008.09.10	781	Л.Төмөрбаатар 9938-2890	20344441	БО-ны сайдын Г.Шийлэгдамба 2008 оны 108 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний сунгалт хийлгэхээр санал явсан.
22	Чингис хаан тэргэвэл ХХК	Далай ээж	20	Мэргэн уул	2008.07.10	677	Г.Адава 9838-4020	25689926	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 108 тоот тушаал	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан.
23	Хөвсгөл тэргэвэл ХХК	Тойлогт	13.2	Тойлогт нуур	2008.06.18	632	Ш.Пүрэвдорж 9911-2273	9011078037	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 108 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний сунгалт хийлгэхээр санал явсан.
24	Байгаль-Үүд ХХК	Байгаль Үүд	4	Жанхайн цагаан эрэг	2008.04.28	024	Я.Отгонбаяр 9908-0416	2576155	БО-ны сайд Г.Шийлэгдамба 2008 оны 108 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажиллаж байна. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний дахин тодотгол хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний сунгалт хийлгэхээр санал явсан.

25	Мон трейдэл ХХК	Далай тур	2	Жанхайн цагаан эрэг	2005.04.12	1-189	П.Эрдэнэ-Уул 9836-0909	2109379	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2010 оны А-328 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу газар ашиглаж байгаа. Үйл ажиллагаа тогтворжсон. Газрын төлбөрөө бүрэн төлдөг Гуравдасан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлж ажилладаг. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулахаар яаманд санал явсан. БО-ны ерөнхий үнэлгээний хугацаа дууссан.
26	Вэнс ХХК	Онголог тур	5	Онголог нуурын зүүн эрэг	2010.11.12	2010-45	Д.Мөнгөнцэцэг 9935-1152	2011003131	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2010 оны А-328 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээгээ жил бүр дүннүүлж ажилладаг. Үйл ажиллагаа өргөтгөж газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулах санал яаманд явсан. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний тодортол хийгдэж байгаа.
27	Энхэт ХХК	Хөх сүвд	7	Өвөр бунхант	2016.04.18	2016-0135	М.Энхбаатар 9911-17808	901124062	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2010 оны А-328 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газрын төлбөрөө бүрэн төлж газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажилладаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
28	Хөвсгөл Хангарьд ХХК	Ашихай	10	Дунд модот булан	2011.07.18	2011-37	Г.Давгацэрэн 9838-0009 9911-2581	9011090113	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2010 оны А-328 тоот тушаал	Газрын төлбөрөө жил бүр төлж байгаа. Одоогийн байдлаар үйл ажиллагаа жилдээгүй байна. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
29	Цагдаагийн ерөнхий газар	Сүүж уул-2	2	Жанхайн ардаг сайр	2010.11.04	2010/35	Хошуу Батбаяр 9987-0220	9131825	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2010 оны А-328 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу тогтвортой үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гэрчилгээ, гурвалсан гэрээ болон БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний хугацаа дууссан. Газрын төлбөрөө бүрэн төлсөн.
30	Номин скай ХХК	Алаг цар	3	Алагцарын хар чулуут	2011.12.30	1-187	Л.Бор 9905-0083	2608529	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-232 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газрын төлбөрөө бүрэн төлж газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажилладаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
31	Глобал мост ХХК	х	6	Хар ус	2011.08.01	2011/108	Энх-Амгалан гишүүм	2829657	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-232 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Хамгаалалтын захиргаан дээр бичиг баримтын бүрдэл дагуу. Газар цуцлах мэдэгдэл хүргүүлсэн.

32	Жанхай түр ХХК	Жанхай амралт	10	Жанхайн ердэт сайр, дээд модот булан	2011.10.12	2011-55	П.Жавзмаа 9862-1809	1711002072	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-293 тоот тушаал	Хуучин Жанхай амралтыг хувьчилж авсан. Нийт 4 нэгж талбар ашиглахаар гэрчилгээ авсан.
33	Залуу монгол ХХК	Залуу монгол	7.8	Мэрсэн уул	2015.02.27	2015/36	С.Даян-Очир 312627	2046067	БОНХАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А- 338 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан. 2 гэрчилгээтэй. Нэг нэгж талбараар гэрчилгээтэй болох шаардлагатай.
34	Билиг ХХК	х	2	Хээлцэр	2011.12.30	2011-166	О.Сүрэн	9011009024	БОНХАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А- 338 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцдуулах санал явчлан хүргэсэн.
35	Хөвсгөл давалгаа ХХК	х	43.7	Хөвсгөл нуурын зүүн эрэг	2012.06.20	2012/53	Дамбийнямбуу 9909-1461	5063876	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-352 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Шинээр БО-ын нөлөөллийн үнэлгээ гараагүй. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ хийгдэж яманд батлуулахаар явсан.
36	Цагаан хоол Ногоон гариг ТББ	Цагаан хоол Ногоон гариг	0.9	Алалцар	2011.12.30	2011-190	Л.Оюундарь 9308-9142 9871-8069	1082804	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-491 тоот тушаал	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
37	Ирмүүн малты медиа ХХК	х	4.4	Дээд модот булан	2012.05.21	2012-39	А.Дэлгэржаргал	9011060148	БОАЖ-н сайд Л.Гансүх 2011 оны А-491 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцдуулах санал яманд хүргүүлсэн.
38	Сараахай ХХК	Сараахай	1.2	Жанхайн дотоод царам	2012.08.10	2012/65	Д.Балдансүрэн 999990930 99190536	2063247	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-155 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. БО-ны нөлөөллийн үнэлгээний хугацаа дууссан. Газар ашиглах гэрээ батлуулахаар явсан.
39	Хотгойдын сан ХХК	Хөвсгөл эко түр	3	Доод модот булан цагаан дэнж	2016.01.25	087/016	В.Олдох 9938-2727	2109875	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-155 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газрын төлбөрөө бүрэн төлж газар ашиглах гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сайн биелүүлж ажилладаг. БО-ны үнэлгээ дахин хийгдэж байгаа.
40	Иргэн Ч.Дэлэг	х	1.3	Бахайн өвөр царам	2014.04.16	2014/25	Ч.Дэлэг	67040190	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-291 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явчлан явсан.
41	Иргэн Б.Отгонтөгс	Хөвсгөл олон ульсын академи	5	Алалцарын голын зүүн эрэг	2013.09.02	2013-21	Б.Отгонтөгс 9990-1981	Т168060729	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-311 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явчлан явсан.
42	Хөвсгөл Баянбуурал ХХК	Баян буурал	1	Жанхайн ардаг сайрын баруун	2014.12.15	2014-145	Л.Тамирмаа 9908-2899 9938-9208	1711003040	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-311 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
43	Эн Эл Ар ХХК	х	1	Жанхайн ам	2015.07.29	2015/625	У.Ганбат 9907- 9030	5170605	БОАЖ-н сайд Д.Цогтбаатар 2012 оны А-311 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.

44	Бэйгэл эрхэс ХХК	Олимп	1	Жанхайн цагаан эрэг	2013.11.05	2013/34	Б.Батсүрэн 8801-8986 9908 0416	5676371	БОНХ-н сайд С.Оюун 2013 оны А-246 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. БО-ын нөлөөллийн үнэлгээ дахин хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гэрчилгээний хугацаа сунгуулах саналыг яаманд хүргүүлсэн.
45	"ДАУ" ХХК	Бэйгэл	1	Шар цармын ам	2013.09.16	2013-25	Ж.Цэцгээ 9913-8364	2011011134	БОНХ-н сайд С.Оюун 2013 оны А-248 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
46	НАЧУ ХХК	Ар царам	2	Жанхайн ар царам	2013.12.12	2013/44	Б.Мөнхгэрэл 9911-0686	5511062	БОНХ-н сайд С.Оюун 2013 оны А-352 тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа. Илүү хашаалсан талбайгаар өргөтгөл хийлгэхээр санал авсан.
47	Энлис ХХК	Намуун тэнгис	3.3	Халзан даваа	2014.06.13	2014/33	Н.Эрдэмбаяр 99114611 94020309	5075491	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-220 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Гуравдсан гэрээ батлуулахаар явсан.
48	Мөнх эрин тэврэл ХХК	Агарта ресорт	14.8	Амжигасын ам	2014.06.13	2014-32	С.Нарангэрэл	5514231	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-220 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Бичиг баримтын бүрдэл дуу. Талбай илүү. Торгуулийн өрлө хэмжээ өөсөгдсөн.
49	Нордерн монголиа эксплоитингс ХХК	х	10	Борсого, Ноён гол, Сэвсүүл			Г.Мянмардэрэн 99087379 91097379	5780276	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-220 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлах мэдэгдэл хүргүүлсэн.
50	Навнжин туул ХХК	х	2	Жанхайн шар царам	2014.06.19	2014-36	Ц.Нарангуяа	5626021	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-220 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
51	М.Баттулга	х	3	Алагцарын голын эцсний өрд	2014.06.13	2014-34	М.Баттулга	УГТ1102110	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-220 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Газар ашиглах гуравдсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
52	Иргэн Д.Батжаргал	Аз тур	1	Жанхайн ам	2014.11.07	2014/95	Д.Батжаргал 9911-6545 9999-6545	ЧТ71032416	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-381 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Нүгтийн иргэний газартай давхцал үүсэн. Шуухийн асуудалтай байгаа.
53	Нийгмийн халамж үйлчилгээний газар	Эрчим -2	1	Хөийийн ам	2014.12.08	2014-121	Г.Нарангэрэл	5635926	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-423 тоот тушаал	Ахмадын амралт сувилалын газар. Үйл ажиллагаа явуулдаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
54	Мотор трейд ХХК	Мотор	1.5	Хайчийн ам	2014.12.08	2014-122	Б.Цэнд-Аюуш	2571889	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-423 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Гуравдсан гэрээ батлуулахаар явсан.
55	Хөвсгөл батчандмань ХХК	Батчандмань	1	Жанхайн цагаан эрэг	2014.12.08	2014/123	Галсан Батцогт 9908-6188 Энхэр Уранцэцэг 9999-1943	2705311	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-423 тоот тушаал	Хашаа баригдсан. Гуравдсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
56	ДЖОСТ ХХК	Харуул цага	4	Хээлцарын голын зүүн өр	2015.05.05	2015/37	Б.Батдэлгэр 9910-1645 9919-9605	5659972	БОНХ-н сайд С.Оюун 2014 оны А-423 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.

57	Хүннү медиа ХХК	х	3	Баянгол	2015.06.10	2015/94	Т Минжинмаа 9595-6601	5754844	2015 оны А-222 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах мэдэгдэл хүррүүлсэн.
58	Гобитекс ХХК	Гобитекс	3	Доншигийн үзүүр	2015.06.10	2015/55	Х.Батбаатар 9911-4432, 9904-4432	2624109	2015 оны А-222 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явсан.
59	Давшилт ХХК	х	3	Доншигийн ам					2015 оны А-222 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явсан.
60	Үйлст зул түр ХХК	Үйлст зул түр	10	Баянгол	2015.07.08	2015/208	М.Зул 8811-0126	5965616	2015 оны А-266 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах мэдэгдэл хүррүүлсэн.
61	Иргэн Б.Наранбаяр	х	3.02	Доншигийн ам	2015.07.08	2015/182	Б.Наранбаяр 95689895	РЭ60050178	2015 оны А-266 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах мэдэгдэл хүррүүлсэн.
62	Тод цэг консалтинг ХХК	х	3.17	Чөчүүгийн зүүн урд бэл	2015.07.08	2015/194	Ш.Байгаль 9911-6999 9924-2111	5531616	2015 оны А-266 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах мэдэгдэл хүррүүлсэн.
63	Иргэн Б.Батбилүүн	Бүрэн хаан далай эзж	1.2	Жанхайн баруун эрэг	2015.07.10	2015/257	Батбилүүн	РА75022618	2015 оны А-277 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн, Илүү хашаалсан талбайгаа татах арга хэмжээ авчигдсэн.
64	Баян Бридж ХХК	х	3	Онголог сайрын зүүн вр хаяв					2015 оны А-277 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явсан.
65	Ундрам од ХХК	Ундрам од	1	Хирээстэгийн ам	2015.08.06	2015/602	Б.Энхтүлэ	2057069	2015 оны А-321 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Илүү хашаалсан талбай татах арга хэмжээ авсан. Бичиг баримтын бүрдэл дутуу.
66	Иргэн Д.Нэргүй	Төрөөгөт хаш	1	Төрөөгөт хаш	2015.08.06	2015/581	Д.Нэргүй	РХ58042203	2015 оны А-321 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Гуравдсан гэрээ батлуулгаар явсан.
67	Хавсгал тайсын ХХК	Туряг Шунуул	6.3	Тураг, Шунуулын гол	2015.08.06	2015/650	С.Бат-Эрдэнэ 9990-4500 9990-9045	4127137	2015 оны А-321 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явсан.
68	Иргэн Н.Ундрал	Уран дөш	3	Урандөш	2015.08.06	2015/642	Н.Ундрал 9907-1554	УХ88060941	2015 оны А-321 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй.
69	Фрмй Стар ХХК	Бат мөнөөгөт	4	Бакхайн ам	2015.08.06	2015/640	Х.Уртасан 9409-0646	2865823	2015 оны А-321 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явуулсан боловч хасалдсан.
70	Иргэн Д.Дашзэвэг	Шишгэд	3	Хорхойтын ам	2015.08.06	2015/641	Д.Дашзэвэг 9909-6776	ЦЖЗ8110713	2015 оны А-321 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал явуулсан боловч хасалдсан.
71	Иргэн Ц.Пүрэвдалай	Баян нуур	2	Ардэг сайр	2016.01.15	2015/736	Ц.Пүрэвдалай	ЦГ66122506	2015 оны А-433 тушаал	Объект баригдаж дууссан. Үйл ажиллагаа эхэлсэн. Бичиг баримт бүрэн.
72	Өндөр бэлчир ХХК	х	3.2	Онголог нуурын ар	2016.01.15	2015/738	Даваажуу 9191-1148	5714273	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2015 оны А/433 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Бичиг баримтын бүрдэл дутуу.
73	Цагаан уул түр ХХК	Цагаан уул түр	1	Аллагцарын зураг мод	2016.01.15	2015/739	С.Чулуунбаатар	4130081	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2015 оны А/433 тушаал	2017 оноос үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. БО-ны үнэмлэг раяманд хүлээгдэж байна.
74	Хүү мөнх ХХК	Далайн долгио	1	Жанхайн цагаан эрэг	2016.01.15	2015/742	Н.Эрдэнэбаяр 9906-9100, 9914- 807, 9916-8070 огоронбуяг.ваданш ul@gmail.com	5332672	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2015 оны А- 433 тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Гуравдсан гэрээ батлуулгаар явсан. Газрын төлбөрөө жил бүр төлж байгаа.

75	Бямбай секорити сөрвис ХХК	Great sea resort	2	Жанхайн давааны ам	2016.01.15	2015/740	М Сүхээ	258794	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2015 оны А/433 тоот тушаал	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн. Гарын өргөтгөл хийлгэх санал авсан.
76	Жавхланта нарагнэргэл ХХК	Арт 88 ресорт	2	Хирвэстэг	2016.01.15	2015/748	Ц.Мөнгөнбагана 8811-5538, 8859-8898, 9856-8888	5738199	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2015 оны А-433 тоот тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Гурвалсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлж ажилладаг. Газар өргөтгөх санал явсан.
77	Потуслис ХХК	х	1.4	Эрлийн хошуу	2016.04.18	2016/0127	П.Баярсайхан 9985-6024	5180848	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
78	Даян дээрхийн хүрээ ХХК	х	2.1	Алагцарын голын зүүн эрэг					БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
79	Хөвсгөл спонсор ХХК	Хорьдол сарьдаг	0.77	Шоногорын ам	2016.04.18	2016/0129	Ц.Тогтохбаатар 88112962, 99870728	4137167	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
80	Нэмэх бадраал ХХК	Гүн цэнхэр	1.2	Онгологийн зүүн эрэг	2016.04.18	2016/0130	М.Цэдэнсодном 88212992, 99870728	4130642	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
81	Тэнгэрийн шилтгэн ХХК	Нуурт	2	Хитэн	2016.04.18	2016/0131	Д.Ганхуяг 9911-3881	5248418	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
82	Хот Монгол трэйнэл ХХК	х	15.5	Шүлгнүүд, Морин тусгал	2016.04.18	2016/0132	Д.Ганхуяг 9911-3882	6023487	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
83	Иргэн Ө.Болдсайхан	Хөвсгөл аюу тур	14	Алагцарын голын элсний ард	2016.04.18	2016/0133	Ө.Болдсайхан 9911-9833	РИ76071930	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
84	Баялаг сурлаг ХХК	х	2	Ардагийн ам	2016.04.18	2016/0134	Д.Батгэрэл	5768144	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Объект барьж байгаа.
85	Атган ургамал ХХК	Атган ургамал	3	Доншигийн ам	2016.04.18	2016/0136	М.Цэрэндорж 9410-4447, 9909-2663, 9907-5446	5993415	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаалгүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
86	Днпирт ХХК	Гүрэн	4.5	Чулуутын ам	2016.04.18	2016/0137	Д.Бямбасүрэн 9999-0049	2657228	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Объект барьж эхэлсэн. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.

87	БОББМ нөхөрлөл	Хүннү	2.5	Онголог нуурын ар	2016.04.18	2016/0138	Б.Оюунсүрэн 8800-2227	5965136	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Объект барьж эхэлсэн. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
88	Ногоон ирээдүй эрхэл ХХК	х	2	Хайчийн ам	2016.06.13	2016/139			БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Хамгаалалтын захиргаанд бичиг баримт бүрдэл дуугуу. Газар ашиглаагүй.
89	Иргэн Ж.Наманпилжир	Хөгжил хангай	1.7	Жанхайн ардлагийн ам	2016.04.07	2016/0064	Ж.Наманпилжир 9910-6224, 8810-6224, 8903-8499	PT79091214	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
90	Иргэн Д.Ундраа	Хүн одод	1.9	Жанхайн даваа	2016.04.07	2016/0065	Д.Ундраа 88114321	УХ78091001	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	2017 оноос эхлэн үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
91	Иргэн Т.Сэр-Од	х	3.4	Хавцлагийн давааны нарийн өвөр	2016.04.07	2016/0063	Т.Сэр-Од 9911-1641	PO75022673	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/114 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
92	Булган говь минерал ХХК	Дрийм хөвсгөл	1.6	Доод модот булан	2016.05.25	2016/157	Д.Батзориг 9911-6574, 9905-4550 sigzorig@uiahoо.сo m	5495784	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	2017 оноос эхлэн үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн. Гурвалсан гэрээгээр хягцгаасан үүргээ сайн биелүүлж ажилладаг.
93	Иргэн Ц.Цэцэнбилэг	Дэлгэй цэнхэр	3	Хайчийн ам	2016.05.25	2016/158	Ц.Цэцэнбилэг	Уч91050313	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	2017 оноос эхлэн үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
94	Хаан ялгал ХХК	Хаан ялгал	6.5	Доншигийн урд врын хаа	2016.05.25	2016/159	Г.Чимэд-Очир 9911-5197, 9191-5197	6002868	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар нэмэнд явсан.
95	Иргэн Х.Батаа	х	0.07	Тарвагат хаш					БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	Газар ашиглаагүй. Цуцлуулах санал нэмэнд явсан.
96	Хорсбек адевентур ХХК	Доншиг	5	Доншиг	2016.05.25	2016/162	Б.Амарзаяа 94117799	5239842	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар нэмэнд явсан.
97	Дэлгэр эг ХХК	Хөвсгөл эрдэнэ	1.2	Хирвэсгэгийн ам	2016.05.25	2016/163	М.Энхтайванбаат ар 9911-8997	5814812	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А/156 тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
98	Иргэн Х.Бямба-Очир	Эх нутаг тур	0.7	Дээд модот булан	2016.06.16	2016/269	93045606	РХ73060211	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Зорилгалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Газрын төлбөрөө жил бүр төлдөг. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
99	Си Эл Ти ХХК	Цагаан эрэг	0.8	Жанхайн цагаан эрэг	2016.06.16	2016/270	Б.Анхбаяр 8811-6702, 9911-5301 ankhaya2010@gmail .com	5426111	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл дуугуу.
100	Зоригт дөл ХХК	х	2	х			Зоригт 9191-3713		БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Хамгаалалтын захиргаанд бичиг баримт байхгүй.

101	Иргэн Л.Цэрэнжав	х	6	Чулуутын ам	2016.06.16	2016/272	9911-3796	РЮ059012111	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Хамгаалалтын захиргаанд бичиг баримт бүрдэл дулуу. Газар ашиглаагүй.
102	Иргэн Р.Хишигбуян	х	3	Мэргэн уул	2016.06.16	2016/274	8811-9114	РЮ077062362	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
103	Иргэн Д.Хөвсгөл	Хөвсгөл	1	Булгаастын ам	2016.06.16	2016/275	Д.Хөвсгөл 9938-5777, 9938-9969, 8996-7626, 7700, 0603	РЮ082070302	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл бүрэн.
104	Хүйт уул констракшн ХХК	Хөхөө тур	1.2	Доод модот булан			Д.Мөнхсайхан 9906-6897, 8814-0101 mlkhksoin@gmail.com	5801001	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Объект барьж эхэлсэн. БО-ны үнэлгээ яаманд хүлээгдэж байгаа.
105	Иргэн П.Даваахүү	х	3	Хилтийн ам	2016.06.16	2016/277	9821-7325	ЧК55121707	БОНХАЖ-н сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-179 тоот тушаал	Газар ашиглаагүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
106	Иргэн Б.Наранжаргал	Уран дөш	0.76	Дээд модот булан	2016.07.21	2016/477	Б.Наранжаргал 8975-6363, 9811-7911	РХ79010102	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-189 тушаал	Үйл ажиллагаа явуулдаг. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
107	Нарлаг эрэг Трэквел ХХК	х	2.17	Жанхайн шар цармын ам	2016.06.30	2016/393	Малнайбаяр 9909-1963	5995515	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-189 тушаал	Объект барьж байгаа. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
108	ТНТ жуулчин ХХК	х	4.9	Мэргэний ар шил					БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-189 тушаал	2017 онд хашаа барьсан. Хамгаалалтын захиргаан дээр бичиг баримт дулуу.
109	Лидер ложистик ХХК	х	2.1	Ар хөндлөн					БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-189 тушаал	Газар ашиглаагүй
110	Иргэн П.Сандагсүрэн	х	1.12	Хирвэстэгийн ам	2016.07.21	2016/473	П.Сандагсүрэн	РЭ82091973	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-220 тушаал	Газар ашиглаагүй. Бичиг баримтын бүрдэл дулуу.
111	Мон рос тур ХХК	х	8	Тойн ам			Бат-Эрдэнэ 9911-9936		БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-220 тушаал	Гэр буудлын үйл ажиллагаа явуулж байгаад сайдын тушаал гарсан. Гэрчилгээ гарсаагүй байна.
112	Сантранс Ложистик ХХК	JSB TOUR	15	Алагцрын ам	2016.10.22		Б.Сарангунж 91110502	9011159088	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-220 тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.
113	Иргэн Н.Эрдэнэдалай	Далайн чимэг	1	Тарвагатаг хаш	2016.07.21	2016/478	Н.Эрдэнэдалай	РГ72122619	БОНХАЖ сайд Н.Батцэрэг 2016 оны А-220 тушаал	Зориулалтын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. БО-ны үнэлгээ хийгдэж байгаа. Газар ашиглах гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
114	Нэг ногоон дэлхий ХХК	х	3	Онголог сайрын зүүн тал	2017.03.22	160699	Б.Бат-Амгалан 91980855 70117011	5974526	БОНХАЖ-н сайд Д.Оюунхорол 2017.03.09 өдрийн А/59 тушаал	Газар ашиглаагүй. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.

115	Хөвсгөл цагаан эрэг	Хөвсгөл цагаан эрэг	3.73	Дээд модоор булан	2017.03.22	160734	Б.Хэрлэн 9111-4449, 9911-6364	6122736	БОАЖ-ын сайд Д.Оюунхорол 2017-03-09 өдрийн А/59 тушаал	2017 оноос үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар явсан.
116	Зөгтө ХХК	х	3	Сарсагын давааны ам				5295254	БОАЖ-ын сайд Д.Оюунхорол 2017-05-30 өдрийн А/149 тоот тушаал	Сайдын тушаалаас өөр бичиг баримт хамгаалалтын захиргаанд байхгүй.
117	Иргэн С.Мөнхмөрөн	х	1	Ардаг сайрын зүүн тал				РЭ81040818	БОАЖ-ын сайд Д.Оюунхорол 2017-09-07 өдрийн А/264 тоот тушаал	Сайдын тушаалаас өөр бичиг баримт хамгаалалтын захиргаанд байхгүй.
118	Зэгвсэн тохой ХХК	Зэгвсэн тохой	0.59	Зэгвсчний тохой	2018.07.06	171081	Г.Нэргүй	6243282	БОАЖ-ын сайд Цэрэнбат 2018 оны А/218 тушаал	Хашаа баригдсан. Гурвалсан гэрээ батлуулахаар яаманд явсан.

ХӨВСГӨЛИЙН УЛСЫН ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗРЫН ХАМГААЛАЛТЫН ЗАХИРГАА